

MACEDONIA DE NORD

MIȘCĂRILE DE ELIBERARE
NAȚIONALĂ DIN PERIOADA DE
OCUPAȚIE OTOMANĂ (1890-1913)

REVOLTA ILINDEN

de Amelia DACHE

ABSTRACT

The present paper sheds light on the most important patterns of Macedonian political emancipation, from the period following the Congress of Berlin (1878) and in the aftermath of the Balkan wars (1912-1913). It focuses on a number of problems such as the emergence of nationalism, the need of an autonomous status, the relationship between ethnicity, and different political ideologies.

The paper presents Macedonia – its regional boundaries, economy, and population – and the “Macedonian question”. It also considers the factors that made Macedonia a politically sensitive region. Among these were the imminent political and social disintegration of the Ottoman Empire, the rise of nationalism among the Balkan peoples and the irredentist claims of the newly established Balkan states on territories outside their borders (and particularly on Macedonian lands inhabited by their unredeemed brethren).

Situată în centrul Peninsulei Balcanice, Republica Macedonia de Nord se învecinează, în prezent, la nord cu Republica Kosovo și Republica Serbia, la est cu Republica Bulgaria, la sud cu Grecia (oficial, Republica Elenă) și la vest cu Republica Albania. Republica Macedonia de Nord este situată în partea de nord a zonei cunoscute în mod tradițional sub numele de Macedonia, un spațiu geografic delimitat la sud de Marea Egee și râul Aliákmon, la vest de lacurile Prespa și Ohrid, de râul Crn Drim și Munții Šar, iar la nord de Munții Skopska Crna Gora și râurile Morava și Vardar. Munții Pirin marchează granița de est. Din întregul teritoriu al Macedoniei antice, Republica Macedonia de Nord ocupă aproximativ două cincimi, restul regăsindu-se între actualele granițe ale Greciei și, respectiv, Bulgariei.

Cu excepția cazului în care se indică altfel, numele Macedonia se referă la statul actual al Republicii Macedonia de Nord atunci când se discută despre geografie și istorie începând cu anul 1913¹ și la provincia otomană Macedonia pentru perioada de până în 1913.

Macedonia de Nord este de multă vreme o entitate culturală, cu limbă proprie, în alfabet chirilic, dar timp de secole a fost o regiune aflată sub stăpânirea Imperiului Otoman. Teritoriul actualei Macedonii de Nord s-a aflat sub ocupațiune otomană vreme îndelungată – din anul 1371, când otomanii au cucerit cea mai mare parte a Traciei, inclusiv regiunea Macedoniei de astăzi, până în anul 1913 – fiind redus, pentru o jumătate de secol, la o simplă expresie geografică, concentrată pe valea râului Vardar, axa de comunicație nord-sud care lega Belgradul de Salonic². Această vale, care avea să devină mai târziu zona centrală a Republicii Macedonia de Nord, s-a aflat sub stăpânirea Imperiului Otoman până după Primul Război Balcanic din 1912-1913, cu excepția unei scurte perioade în anul 1878, când, după Războiul ruso-româno-turc din 1877–1878, a devenit parte a statului bulgar nou înființat.

În perioada de ocupație turcă, Macedonia era împărțită în trei sectoare administrative, denumite în epocă vilayete, cel mai mare fiind cel al Salonicului, în sud. Urmau vilayetul Monastir, în sud-vest, spre Albania și vilayetul Kosovo, care se întindea în nord, spre Serbia³.

Regiunea era un potpuriu de culturi, credințe și tradiții. Populația, mai puțin de 3 milioane de locuitori, era eterogenă. Cele mai mari patru comunități erau cea

slavă, cea greacă, cea albaneză și cea turcă. Aici trăiau și alte grupuri minoritare importante, printre care aromânii, evreii și rromii. Principalul port din Macedonia, Salonic (în prezent, în Grecia), era locuit de o mare comunitate evreiască, alcătuită din 50.000 de evrei safarzi, care vorbeau propria limbă, ladino⁴. Zonele urbane erau populate de slavi, evrei și greci, care dominau comerțul local. Grecii reușiseră să înființeze instituții culturale și de învățământ impresionante. Populația rurală era predominantă îndeosebi în zonele centrale și vestice ale Macedoniei și era formată, în mare parte, din etnici slavi, greci, vlahi, turci și albanezi, care conviețuiau în pace și armonie⁵.

Cercetătoarea Nadine Lange-Akhund susține⁶ că, în aceste condiții, nu se poate vorbi despre existența unui sentiment de identitate națională în rândul populației macedonene, deoarece toate aceste grupuri minoritare se identificau, în principal, în funcție de confesiunea religioasă: ortodoxă, musulmană sau evreiască. Nu se poate însă nega sentimentul de identitate de grup (conferit de elemente comune precum religia, limba, credințele și ideologiile dominante, comportamentele sociale ș.a.). La modul general, identitatea unei persoane nu este determinată o dată pentru totdeauna, ci evoluează și corespunde unui parcurs al vieții, înscriindu-se astfel într-un proces mai larg de transformare și dezvoltare, specific erei moderne. Într-un context mai vast de creștere a sentimentelor naționale, manifestat la începutul secolului al XIX-lea, sentimentul de apartenență națională a diferitelor grupuri culturale de pe teritoriul stăpânit de otomani era clar definit prin prisma unor repere identitare reprezentate de o serie de puncte comune precum limba vorbită, simbolistica locală sau comunitară, diferitele practici sociale, cultura, muzica, bucătăria. Structura demografică complexă și amestecul confuz de etnii, credințe și naționalități, create de-a lungul celor patru secole de administrație otomană a teritoriilor din Balcani, în special a Macedoniei, a condus la dispute provocate de naționalismele rivale în plină ascensiune.

Așadar interesul statelor vecine – Grecia, Bulgaria și Serbia – asupra Macedoniei a fost determinat de atingerea obiectivului național: eliberarea conaționalilor de sub stăpânirea otomană, în scopul recreării fostelor mari regate istorice⁷. Ambițiile expansioniste manifestate

de Bulgaria și Serbia, precum și aspirațiile Greciei de înglobare a Macedoniei au generat tensiuni puternice atât între statele balcanice însele, cât și între acestea și Imperiul otoman. Mai mult, Tratatul de la Berlin (din 1878)⁸ a generat, prin prisma prevederilor teritoriale, confuzie și resentimente în cea mai mare parte a Balcanilor, devenind o sursă puternică de presiune regională și pavând calea spre o serie de viitoare conflicte sângeroase.

În acest context internațional, guvernele de la Atena, Sofia și Belgrad au susținut o serie de mișcări de eliberare națională manifestate la începutul secolului al XIX-lea, al căror obiectiv era crearea unei Macedonii autonome, revendicate în paralel de toate cele trei. O a patra mișcare revoluționară a luat naștere chiar pe teritoriul Macedoniei, în rândurile macedonenilor slavi. În număr de patru, aceste mișcări de eliberare – bulgară, greacă, sârbă și macedoneană – au început să se manifeste în anii ultimului deceniu al secolului al XIX-lea.

Bulgaria

La Sofia, în capitala Bulgariei, se adunase un număr considerabil de refugiați slavi din Macedonia – avocați, medici, funcționari publici, ofițeri în armata bulgară – care s-au organizat și s-au coalizat într-un grup de presiune

Danail Nikolaev, liderul mișcării revoluționare în Macedonia de Nord

⁸Tratatul (de pace) de la Berlin, semnat în vara anului 1878, a avut drept scop principal reorganizarea Țărilor Balcanice. Cele șapte puteri europene participante au fost: Germania, Marea Britanie, Austro-Ungaria, Franța, Imperiul Otoman, Italia și Rusia, iar cel care a dat dovadă de abilitate diplomatică deosebită și care a influențat decisiv luarea hotărârilor a fost cancelarul german Otto von Bismarck. Prevederile Tratatului de la Berlin precizau (succint) următoarele: 1. Muntenegru, România și Serbia deveneau state suverane, egale în drepturi cu celelalte state independente. Ca state ce se bucurau de independență deplină, ele puteau să-și înfăptuiască nestingherite politica externă și internă (Articolul XLIII); condiția pentru această recunoaștere era ca aceste țări să acorde cetățenie tuturor locuitorilor, indiferent de religie; 2. Principatul autonom Bulgaria era simțitor micșorat în raport cu stipulațiile Tratatului de la San Stefano. Se constituia provincia autonomă Rumelia Orientală, condusă de un guvernator creștin, numit de Sublima Poartă; 3. România anexa Dobrogea de Nord, inclusiv Delta Dunării și Insula Șerpilor; 4. Teritoriul deținut și organizat de România sub forma județelor Cahul, Bolgrad și Ismail era cedat spre încorporare, din nou, Rusiei țariste; 5. Austro-Ungaria primea spre administrare Bosnia și Hertegovina (Articolul XXV); 6. Regatul Unit lua Insula Cipru, în urma unei înțelegeri cu Imperiul Otoman (pe larg în *Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878 și independența României*, disponibil la https://dosaresecrete.ro/tratatul-de-la-berlin-din-13-iulie-1878-si-independenta-romaniei , accesat la 11.07.2022).

⁹*Chestiunea macedoneană* reprezintă una dintre cele mai dificile dispute de ordin național care a dominat politica statelor din sudul Balcanilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului XXI. Inițial, *chestiunea macedoneană* a implicat Grecia, Bulgaria și, într-o măsură mai mică, Serbia, fiecare dintre aceste țări reclamând părți din teritoriul Macedoniei în baza identității naționale a unei populații diverse din punct de vedere etnic, lingvistic și religios din regiunea numită în mod tradițional Macedonia.

¹⁰Nadine Lange-Akhund, *op.cit.*, p.2.

¹¹Danail Nikolaev (1852-1942) s-a născut la Bolgrad, în Imperiul Rus (în prezent, în Ucraina) într-o familie de refugiați bulgari din Tarnovo. În anul 1871 a absolvit Liceul bulgar din Bolgrad, și-a satisfăcut stagiul militar obligatoriu, de 2 ani, iar în 1873 a fost admis în calitate de cadet la Școala Militară de Infanterie din Odessa. A participat ca voluntar la Războiul sârbo-turc (1876-1877), apoi în calitate de comandant al unei companii de voluntari bulgari în timpul Războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, distingându-se în luptele de la Šipka și Šejnovo. Din acel moment, cariera sa militară a luat avânt, culminând cu obținerea gradului de general de infanterie în armata bulgară la data de 18 mai 1909. Între 1893-1897, perioadă în care a trecut în rezervă, ca urmare a demisiei din armata bulgară, acesta a îndeplinit funcția de președinte al Comitetului Suprem Macedonean (pe larg în *Данaил Николаев – патриархът на българската армия*, disponibil la https://bulgarianhistory.org/danail-nikolaev/ , accesat la 24.07.2022).

¹²Ivan Cončev (1859-1910) a fost general în armata bulgară și revoluționar. A devenit voluntar și participant la Războiul ruso-româno-turc din 1877-1878. După înființarea Principatului Bulgar, a devenit ofițer și a participat la Războiul sârbo-bulgar din 1885. A fost liderul Comitetului Suprem Macedonia-Adrianopol. Generalul Cončev s-a alăturat Organizației Revoluționare Interne Macedonia-Adrianopol (VMORO, *Внатрешната македoно-одринска револуционерна организaция*) în anul 1895, sub influența lui Boris Safarov. Inițial a menținut contacte strânse cu VMRO și s-a întâlnit chiar cu membrii Comitetului Central la Salonic. După 1901, relațiile cu organizația au început să se deterioreze, pe măsură ce Cončev a încercat să aducă VMRO sub controlul său direct. Cončev a fost principalul organizator al Revoltei Gorna Dzhumaya din 1902, care s-a soldat cu un eșec, iar din acel moment influența sa a început să scadă. Alături de membrii grupării sale, Comitetul Suprem Macedonia-Adrianopol, acesta a participat la Revolta Ilinden din 1903, din regiunea Pirin. La congresul VMORO din 1905, ținut la Mănăstirea Rila, Cončev a decis să desființeze Comitetul Suprem Macedonia-Adrianopol, iar membrii acestuia să se alăture VMORO, în timp ce el s-a retras din activitatea politică (pe larg la *Елдьров, Светлозар, Генерал Иван Цончев. Биография на два живота*, Воено издателство, София, 2003).

¹³Ferdinand I al Bulgariei (1861-1948), născut Ferdinand Maximilian Karl Leopold Maria de Saxa-Coburg și Gotha-Koháry, a fost fiul prințului german August Ludwig Viktor de Saxa-Coburg și al prințesei Clémentine d’Orléans (fiica regelui Ludovic-Filip d’Orléans al Franței). A condus Bulgaria între anii 1887-1918, inițial cu titlul de *knyaz* (prinț regent, 1887–1908), iar mai târziu ca țar (1908–1918). A sperat întotdeauna să fie un conducător de amploare europeană, egal cu Împăratul Rusiei, Kaiserul Germaniei sau Regina Angliei. Bulgaria era, însă, un stat prea mic pentru planurile și ambițiile sale, motiv pentru care Ferdinand râvnea la un regat asemănător Bizanțului.

^[1] În urma Tratatului de la București (semnat la 10 august 1913) provincia otomană Macedonia a fost împărțită între regatele Greciei, Serbiei și Bulgariei. Tratatul de la București a fost un tratat de pace semnat între Bulgaria, pe de o parte și România, Serbia, Muntenegru și Grecia, pe de alta, angajament multilateral care a marcat încheierea celui de-al Doilea Război Balcanic.

^[2] Pe larg în Nadine Lange-Akhund, Nationalisme et terrorisme en Macédoine vers 1900, în „Balkanologie. Revue d'études pluridisciplinaires”, Paris, vol. IV, nr.2, 2000, p.1.

^[3] Ibidem.

^[4] Pe larg în Misha Glenny, Balcanii. Naționalism, război și Marile Puteri (1804–2012), Editura Trei, București, 2020, p.181.

^[5] Ibidem.

^[6] Pe larg în Nadine Lange-Akhund, op.cit., p.1.

^[7] Astfel, se pot indica organizări statale (medievale) precum: Țaratul lui Stefan Uroš al IV-lea Dušan pentru Serbia, regatul lui Simeon I cel Mare (sau cel al lui Ivan Asen II) pentru Bulgaria și Imperiul Bizantin al lui Vasile al II-lea Bulgaroktonos pentru Grecia.

Macedonene (MRO, македонска револуционерна организација), la Revolta Ilinden. După eșecul revoltei, înăbușită sângeros de armata otomană, guvernul bulgar a dizolvat Comitetul în anul 1905 sub presiunea Înaltei Porți.

Mai mult, în perioada 1895-1896 bulgarii au stabilit contacte și cu asociațiile sârbe, conducătorii Comitetului Suprem deplasându-se în două rânduri la Belgrad. Convorbirile pe axa Sofia-Belgrad nu au depășit cadrul restrâns al unui schimb de opinii, fiindcă liderii de la Belgrad sperau să obțină de la sultan, în schimbul neimplicării lor în chestiunea macedoneană, avantaje pentru sârbii din Macedonia și anume numirea de episcopi sârbi în vilayetul Kosovo¹⁴.

Grecia

Numeroase asociații care revendicau anexarea provinciei Macedonia au luat ființă și pe teritoriul Greciei. Ideologia de la baza acțiunii acestora își avea originile în Megali Idea, în dorința de unitate națională și teritorială greacă ce îi animase pe naționaliștii greci în lupta pentru câștigarea independenței, în anul 1830. Megali Idea sau Marea Idee (în greacă, Μεγάλη Ιδέα) era un curent de gândire ce țintea către fondarea unui stat elen modern între ale cărui granițe să fie reuniți toți grecii din afara regatului – cu alte cuvinte, un stat similar vechiului imperiu al Bizanțului¹⁵.

Astfel, în noiembrie 1894, la inițiativa unui grup de tineri ofițeri greci ia naștere la Atena o organizație secretă, Societatea Națională (în greacă, Εθνική Εταιρεία), cu intenția de a trimite în Macedonia grupuri înarmate, makedonomakhoi (luptători macedoneni), sprijinite tacit de guvernul de la Atena și beneficiind de ajutor financiar din partea unor personalități grecești, precum Ion Dragoumis¹⁶, dar și de expertiză militară adecvată din partea unor ofițeri precum Pavlos Melas¹⁷.

Astfel, în vara anului 1896, grecii din Ethniki Etairia au trimis mai multe trupe înarmate în vilayetul Salonic. Timp de două luni, partizanii greci au luptat împotriva turcilor, forțându-i pe aceștia din urmă să mențină un număr mare de soldați în alertă. În anul 1897, armatele grecești au fost înfrânte de către cele

otomane și acțiunile trupelor grecești din Macedonia au fost suspendate. Cu toate acestea, la Atena, cercurile intelectuale și militare și-au continuat activitățile: întâlniri, discursuri, petiții, apeluri pentru apărarea cauzei grecești din Macedonia¹⁸.

Serbia

Dintre toate cele patru, mișcarea sârbă s-a afirmat cel mai devreme. Deși s-a manifestat într-o formă organizată încă din anul 1886, odată cu crearea *Societății Sfântului Sava* (în sârbă, *Друштво Свету Сава*)¹⁹, ale cărei aspirații naționaliste erau asemănătoare cu cele ale asociațiilor bulgare sau grecești, ambițiile politice ale Serbiei în ceea ce privește Macedonia s-au limitat la partea de nord a vilayetului Kosovo și împrejurimile orașului Skopje.

Membrii activi ai societății erau cei mai mari învățați din acea vreme. Scopul societății era acela de a ilumina poporul sârb, prin dezvoltarea și promovarea culturii sârbe. De asemenea, societatea a avut un rol major în promovarea curentului naționalist în regiunea Vechii Serbiei (includea regiunile Raška, Kosovo și Metohija, precum și o mare parte din actuala Republică Macedonia de Nord), prin oferirea de burse persoanelor care se autodeclarau sârbo-macedoneni, prin crearea de școli speciale pentru copiii din Vechea Serbie și prin susținerea unei propagande intense în rândul macedonenilor care lucrau în Serbia. Intensificarea intereselor administrației de la Belgrad în Macedonia a condus și la înființarea în capitala Serbiei a unei școli de tip internat, sub auspiciile Societății Sfântului Sava. Școala oferea programe de educație gratuite tinerilor din provincia Macedonia, care s-ar fi întors ulterior ca profesori în cadrul unităților de învățământ sârbești din regiune. Astfel, un număr de aproximativ 40 de studenți ai Liceului bulgar de băieți din Salonic au acceptat propunerea de a studia gratuit la Belgrad, dar au conștientizat în scurt timp rațiunile din spatele programului de îndoctrinare și, în 1889, aceștia au părăsit orașul pentru a-și continua studiile la Sofia, în Bulgaria. Printre membrii acestui grup se numărau Damian Gruev²⁰, Petar Pop Arsov²¹,

Krste Misirkov²², Kosta Šahov²³. Drept urmare, unul dintre principalele motive pentru înființarea Organizației Revoluționare Interne Macedonene (VMRO) de către Damian Gruev și Petar Pop Arsov în anul 1893 a fost acela de a opri răspândirea propagandei sârbe în Macedonia.

Sârbii au încercat, în două rânduri, întâi în 1890-1891 și apoi în anul 1899, să încheie o înțelegere cu grecii. Belgradul urmărea să obțină pentru populația sârbă din Macedonia avantaje culturale și religioase din partea Patriarhiei de la Constantinopol. Dar Patriarhia Ecumenică a refuzat, dornică să-și păstreze deplina autoritate religioasă în cele trei vilayete.

Macedonia

Tratatul (de pace) de la Berlin a creat și perpetuat nemulțumiri adânc înrădăcinate între micile state din Balcani în ceea ce privește stabilirea noilor granițe și, mai mult decât atât, a lăsat Macedonia într-o stare deplorabilă. În vara anului 1885 a devenit evident faptul că stabilitatea politică a Macedoniei aflate încă sub stăpânire otomană, prefigurată de cancelarul Bismark²⁴ și premierul britanic Benjamin Disraeli²⁵, în cadrul Congresului de la Berlin, avea să fie repede spulberată, iar echilibrul puterilor în Balcani alterat. Armonia multiculturală din Macedonia urma să fie ruinată de o serie de conflicte de o nemaipomenită violență.

Începutul luptei pentru eliberarea Macedoniei

dusă de acei locuitori ai Macedoniei „care se simt macedoneni [...] indiferent de religie și naționalitate” a fost marcat de dorința insurgenților de izgonire a otomanilor de pe tărâmul „slăviților cărturari și propovăduitori, Sfinții Chiril și Metodiu”²⁶.

Un rol important în lupta pentru autonomia Macedoniei l-a avut Organizația Revoluționară Macedoneană (MRO), care mai târziu, prin 1896-1897 avea să își schimbe numele în Comitetele Revoluționare Bulgare Macedonia-Adrianopol (BMORK, *Българските македоно-одрински револуционни комитети*). Organizația a funcționat sub această denumire până în anul 1902, când avea să devină Organizația Revoluționară Secretă Macedonia-Adrianopol (TMORO, *Тajна македоно-одринска револуционерна организација*), iar în 1905 avea să primească numele de Organizația Revoluționară Internă Macedonia-Adrianopol (VMORO, *Внатрешната македоно-одринска револуционерна организација*). După Primul Război Mondial, aceasta s-a scindat în Organizația Revoluționară Internă Macedoneană (VMRO) și, respectiv, Organizația Revoluționară Internă Tracă (VTRO, *Внатрешната тракиска револуционерна организација*)²⁷. MRO este responsabilă pentru răscoala organizată în august 1903 împotriva Imperiului Otoman, în micul oraș Kruševo de pe teritoriul de astăzi al Republicii Macedonia de Nord.

În anul 1893, șase tineri intelectuali au pus, în secret, bazele unei organizații revoluționare la Salonic. Scopul lor era acela de a pune capăt dominației otomane

¹⁵ Pe larg în *Megali Ideea sau idealul unitar grec*, disponibil la <https://istoriablogdotcom.wordpress.com/2019/09/06/megali-ideea-sau-idealul-unitar-grec> (accesat la 01.08.2022).

¹⁶ Ion Dragoumis (1878-1920) a fost un diplomat, filozof, scriitor și revoluționar grec, participant la lupta pentru eliberarea Macedoniei.

¹⁷ Pavlos Melas (1870–1904) a fost ofițer de artilerie în Armata Elenă și revoluționar. A participat la Războiul greco-turc din 1897 și a fost printre primii ofițeri de armată care s-au alăturat luptei pentru independența Macedoniei.

¹⁸ Nadine Lange-Akhund, *op.cit.*, p.6.

¹⁹ Societatea Sfântului Sava (în sârbă, Друштво „Свети Сава”/Društvo „Sveti Sava”) (1886-1936) a fost o asociație patriotică, fondată în anul 1886, la Belgrad, având drept obiectiv reinnoirea sentimentului solidarității naționale în teritoriile sârbe aflate sub ocupație otomană, prin încurajarea studiului sistematic al trecutului și al situației politice și etnografice contemporane. Societatea a desfășurat o amplă acțiune politico-culturală în teritoriile locuite de populațiile slave vorbitoare ale limbii sârbe, indiferent de religia acestora, așa cum se reflectă în sloganul oficial: „Brat je mio, koje vere bio” (în traducere, *Cu toții suntem frați, indiferent de crezul nostru*). Cea mai importantă publicație a Societății a fost revista „Bratstvo” („Frăția”), tipărită în perioada 1887-1941 (pe larg la <https://thenutshelltimes.com/2018/10/17/hidden-belgrade-35-the-home-of-serbian-expansionist-project> , accesat la 11.07.2022).

²⁰ Damian Iovanov Gruev (1871-1906), profesor și lider revoluționar bulgar, a fost unul dintre cei șase fondatori ai Organizației Revoluționare Interne Macedonene (VMRO).

²¹ Petar Pop Arsov a fost profesor și revoluționar bulgar, membru fondator al VMRO.

²² Krste Petkov Misirkov (1874-1926) a fost filolog, istoric, jurnalist și politician macedonean. După absolvirea școlii primare în satul natal Postol (azi Pella, în nordul Greciei), și-a continuat studiile la Belgrad, Šabac și Sofia. În timpul studiilor la Belgrad, a fost membru al asociației studenților macedoneni, numită Vardar (interzisă de autoritățile sârbe în anul 1895). Între 1897-1902 a absolvit cursurile Facultății de Istorie și Filozofie a Universității din Sankt-Petersburg. Acolo a devenit membru al „Asociației Macedonene pentru Știință și Literatură” (cea mai proeminentă societate literară a macedonenilor din afara granițelor țării), în perioada 1902-1905. A fost creatorul limbii literare macedonene, cea mai faimoasă carte a sa, *Despre chestiunile macedonene* („За македонските работи”), care puna bazele principiilor limbii macedonene moderne fiind publicată în anul 1903, la Sofia. În 1905 a devenit editor și autor al revistei „Vardar”, tipărită la Odessa, în care și-a făcut cunoscute părerile asupra particularităților de identitate națională ale macedonenilor. În perioada 1913-1914 a publicat diverse articole în revista „Makedonskij golos” („Vocea macedoneană”), editată de asociația mai sus-menționată, din Sankt-Petersburg. După Primul Război Mondial s-a stabilit în Bulgaria, unde și-a continuat activitatea publicistică pe teme naționale și culturale (pe larg la <https://makedonskijazik.mk/2009/09/krste-petkov-misirkov.html> , accesat la 12.07.2022).

²³ Kosta Šahov (1862-1917) a fost jurnalist și publicist bulgar, născut în Ohrid, care a desfășurat o bogată activitate jurnalistică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului XX, jucând un rol indispensabil în istoria națională și culturală a Macedoniei de Nord. Absolvent al Facultății de Drept din cadrul Universității ”Sfinții Chiril și Metodiu” din Skopje, acesta s-a angajat inițial la Administrația Districtuală Ruse, fiind ulterior numit grefier la Judecătoria Ruse și apoi grefier registrotor la Curtea de Apel din Ruse. A fost coleg și camarad cu cei mai importanți revoluționari și activiști ai Organizației Revoluționare Interne Macedonene: Goce Delčev, Damian Gruev, Petar Pop Arsov, Gyorche Petrov, Ivan Hadji Nikolov etc. A fost colaborator la revista ”Loza” (“Vița de vie”), proprietar sau redactor-șef a 11 publicații, printre cele mai importante numărându-se „Macedonia” (1888-1893), „Makedonskij Golos” (1893-1898), „Borba za svobodata na Makedonia i Odrinsko” („Lupta pentru eliberarea regiunilor Macedonia și Adrianopol”), „Borba” („Lupta”)(1905) (pe larg în Бурилковар, Ива, Билярскир, Цочо, *Коста Шахов - Едно осветление по нашите работи* în ”От София до Костур, 100 години от Илинденско-Преображенското въстание”, Синева, София, 2003, стр. 38-69, disponibil la <http://macedonia-history.blogspot.com/2010/10/kosta-shahov-edno-osvetlenie-po-nashite.html> , accesat la 11.07.2022).

²⁴ Otto Eduard Leopold von Bismarck (1815-1898) a fost prim-ministru al Prusiei (1862-1873, 1873-1890) și fondator și întâiul prim-cancelar (1871-1890) al Imperiului German. După constituirea imperiului, a aplicat cu abilitate și activ politici pacifiste în relațiile externe, reușind să asigure pacea în Europa timp de aproximativ două decenii. A condus delegația germană care a participat la Congresul de la Berlin (13 iunie-13 iulie 1878), o întâlnire diplomatică a principalelor puteri europene ale vremii și ai reprezentanților Imperiului Otoman, cu scopul de a reconfigura granițele statelor balcanice, stabilind un nou echilibru în zonă în urma Războiului ruso-româno-turc (1877-1878).

²⁵ Benjamin Disraeli (1804-1881), conte de Beaconsfield, viconte de Hughenden a fost un om de stat britanic, șef al Partidului Conservator. A îndeplinit de două ori funcția de prim-ministru al Marii Britanii în perioadele februarie-decembrie 1868, respectiv februarie 1874 – aprilie 1880. Anii săi de guvernare au fost marcați de eforturile de dezvoltare a unei legislații sociale care să suprimе diferențele dintre burghezie (comercianți și industriași) și clasa muncitoare, dar și de o politică de expansiune a Imperiului Britanic. A condus delegația Marii Britanii la Congresul de la Berlin (1878), devenind figura centrală a evenimentului și reușind, cu succes, să restabilească puterea și prestigiul Marii Britanii pe continentul european.

²⁶ Misha Glenny, *op.cit.*, p.182.

²⁷ Pe larg în *Macedonia de Nord*, disponibil la https://thedriverwiki.com/ro/Macedonia_de_Nord (accesat la 11.07.2022).

în Macedonia și de a instaura un regim de autonomie pentru toți locuitorii ei, indiferent de naționalitatea declarată. Pentru a atinge acest obiectiv, fondatorii MRO și-au bazat pretențiile pe art. XXIII al Tratatului de la Berlin (din 1878)²⁸, potrivit căruia Sublima Poartă trebuia să introducă o serie de reforme în favoarea creștinilor din arealul ocupat de otomani în Europa.

Educați în școlile Exarhatului bulgar (biserica autocefală bulgară) și provenind toți din Macedonia, tinerii intelectuali au decis să se pună în slujba țării lor. Idealiști, aceștia s-au simțit învestiți cu misiunea de redeșteptare a sentimentului de conștiință națională în rândul populației mixte din regiune, prin discursuri și propagarea unei literaturi angajante. Din rândurile lor s-a remarcat profesorul Damian Gruev. În anul 1894 Gruev l-a cunoscut pe Goce Delčev²⁹, tot profesor de formație, care fusese exmatriculat, în anul precedent, de la Academia militară din Sofia din cauza ideilor socialiste propagate în mediul intelectual³⁰. Cei doi bărbați aveau să devină figuri marcante ale VMRO, fiind conduși de o ideologie comună: gruparea revoluționară trebuia creată în interiorul Macedoniei, fiind necesar să acționeze numai acolo, astfel încât să nu fie considerată instrument al guvernului bulgar; fondatorii ei erau, în mod obligatoriu, locuitori ai Macedoniei; obiectivul politic al organizației era autonomia Macedoniei; organizația se cerea a fi secretă și independentă, în afara oricărei conexiuni cu guvernele țărilor vecine eliberate deja de sub ocupația otomană, acceptând doar suport moral și material din partea imigranților macedoneni de pe teritoriul Bulgariei.

În perioada 1894-1895, cei doi lideri MRO au inițiat și întreținut contacte, la Sofia, cu șefii Comitetului

Suprem Macedonean. În anul 1896, Delčev a organizat mai multe puncte de trecere clandestine de-a lungul frontierei cu Bulgaria pentru a introduce în Macedonia arme, broșuri informative și pliante propagandistice, precum și manuale militare³¹.

Între 1899 și 1901, relațiile dintre cele două mișcări au devenit strânse datorită buneii comunicări, precum și ideologiei comune a liderilor celor două organizații. Au fost încheiate acorduri privind operațiuni militare comune. Pe de o parte, bulgarii dețineau fonduri și sprijin militar, pe de altă parte, MRO avea control în teritoriu, datorită rețelei bine puse la punct de comitetele revoluționare. Relațiile dintre bulgari și macedoneni au continuat până în 1912, dar aceștia nu și-au unit forțele într-o ofensivă armată temeinică din cauza diferențelor privind statutul viitoarei Macedonii eliberate: autonomie, pentru MRO; integrare teritorială pentru bulgari. În pofida viziunilor diferite, revoluționari din cadrul Comitetului Suprem au participat la Revolta Ilinden din 1903.

Revolta Ilinden

În jurul anului 1900 caracterul luptei MRO s-a schimbat, membrii organizației au ales tactici agresive, de provocare, sperând să obțină o reacție brutală din partea otomanilor, care să ducă la intervenția Marilor Puteri. MRO a creat așadar grupuri de luptă, așa-numitele trupe de cetnici (în macedoneană, *Четници*) sau comitagii (în macedoneană, *комити*), care aveau ca obiectiv atacarea și distrugerea mijloacelor de comunicație (linii telegrafice și telefonice, poduri, linii de cale ferată). Cetnicii, îmbrăcați în costume naționale,

erau înarmați ușor, fiind organizați în companii și foarte disciplinați. Ulterior, au apărut și grupuri armate formate spontan din rândurile populației locale, pentru care se foloseau aceleași denumiri. În 1901-1902 situația generală s-a deteriorat semnificativ, deoarece trupele de cetnici mențineau un climat tulbure, tensionat, atât în mediul rural, cât și în orașe, la care militarii otomani au răspuns prin agresiuni asupra creștinilor.

În aprilie 1903 acțiunile revoluționarilor au atins punctul culminant printr-o serie de atacuri în portul Salonic. Au fost aruncate în aer nava franceză „Guadalquivir”, conductele de gaz și iluminatul urban, precum și clădirea filialei Băncii Imperiale Otomane.

Trei luni mai târziu, la 2 august 1903 (Sfântul Ilie³²), MRO a declanșat o insurecție generală care, pornind din vilayetul Bitola, s-a extins și în restul Macedoniei. Deși revolta s-a încheiat cu eșecul militar al MRO, liderii macedoneni au repurtat totuși un succes diplomatic, deoarece Marile Puteri au impus un plan de reforme sultanului Abdul Hamid al II-lea³³.

Dintre cele patru mișcări de eliberare, MRO a fost singura care a reușit să-și înființeze structuri permanente în toate cele trei vilayete între anii 1893 și 1900.

Datorită unei rețele dense de comitete revoluționare sau grupuri de luptă, precum și unei organizări ierarhice stricte și secrete, MRO a reușit să întemeieze o administrație clandestină, care funcționa în paralel cu cea otomană. De asemenea, MRO a încercat să se implice în viața cotidiană, punând la punct o adevărată infrastructură socială subterană ce cuprindea oficii poștale, tribunale, o rețea de servicii medicale (pentru distribuirea de medicamente etc.), presă și chiar un nucleu financiar.

^[1] Conform calendarului iulian sau pe stil vechi, care este decalat cu 13 zile față de calendarul oficial, gregorian, sărbătoarea Sfântului Proroc Ilie este celebrată de către creștinii ortodocși din Bulgaria, Macedonia, Muntenegru și Serbia în data de 2 august (totuși, Sfântul și slăvitul Proroc Ilie Tesviteanu se sărbătorește de către Biserica Ortodoxă Română la 20 iulie).

^[2] Abdul Hamid al II-lea (1842-1918) a fost cel de-al 34-lea sultan al Imperiului Otoman. A domnit timp de aproape 33 de ani (1876-1909), perioadă în care imperiul s-a confruntat cu o serie de crize (probleme financiare, revolte în Balcani declanșate de răspândirea ideologiei naționaliste), dar a înregistrat și realizări importante. Cum starea imperiului era una dificilă în momentul preluării puterii, sultanul a introdus o serie de reforme financiare, comerciale și agricole în scopul redresării economiei de stat. De asemenea, a susținut dezvoltarea educației prin înființarea de școli, universități și actualizarea programelor de învățământ. A reformat sistemul judiciar, precum și pe cel al sănătății. A dezvoltat infrastructura. În plan militar, a condus imperiul în Războiul ruso-româno-turc, care s-a soldat cu consecințe dezastruoase pentru țara sa (independența Muntenegrului, României, Bulgariei și Serbiei, plata unei despăgubiri către Rusia în valoare de 802.500.000 franci-aur, deschiderea strâmtorilor Bosfor și Dardanele atât pe timp de pace, cât și de război, promisiunea de a-i proteja pe creștinii din Creta și pe armeni). După această zdrobitoare înfrângere, sultanul a dizolvat Parlamentul, a suspendat Constituția și a preluat complet puterea. În 1897 a declarat război Regatului Greciei, în momentul în care grecii au ocupat insula Creta. Confruntarea s-a soldat cu o victorie militară otomană decisivă. Domnia sa a luat sfârșit în 1909, la un an după izbucnirea revoltelor conduse de Asociația Tinerilor Turci, care solicitau restabilirea Constituției suspendate în 1876 și redeschiderea Parlamentului. După demitere, sultanul a fost exilat în Salonic, unde a trăit până la izbucnirea Primului Război Balcanic în 1912, când s-a întors la Istanbul, unde a încetat din viață 6 ani mai târziu (pe larg în https://historyofislam.com/contents/resistance-and-reform/sultan-abdul-hamid-ii/ , disponibil la, accesat la 13.07.2022).

^[3] Nikola Janakiev Karev (1877-1905) a fost revoluționar macedonean, de origine bulgară, activist în cadrul VMRO, alături de cei doi frați ai săi, Petar și Gheorghi. A finalizat studiile timpurii la școala bulgară din Krușevo, după care s-a mutat la Sofia, unde a lucrat ca tâmplar, luând contact cu doctrina și înscriindu-se ulterior în Partidul Social Democrat al Muncitorilor Bulgari. În anul 1898, Karev s-a întors în Macedonia, aflată încă sub ocupație otomană și a absolvit cursurile Gimmaziului Bulgar din Bitola, aflat sub patronajul Exarhatului bulgar, angajându-se ca profesor, un an mai târziu, în satul natal Krușevo și în Gorno Divjaci. Ulterior, s-a alăturat VMRO, devenind liderul unei fracțiuni revoluționare locale. În timpul revoltei Ilinden din august 1903, Comitetul Revoluționar al Republicii de la Krușevo a publicat Manifestul de la Krușevo, redactat de Karev. Documentul prezenta obiectivele revoltei și, totodată, făcea apel la populația musulmană să își unească forțele cu creștinii în lupta împotriva tiraniei și aservirii în scopul obținerii libertății și independenței. După înfrângerea revoltei de către armata otomană, Karev a plecat în Bulgaria, unde a continuat ca activist în rândurile Partidului Muncitoresc Bulgar Social Democrat (viitorul Partid Comunist Bulgar). A înaintat o serie de solicitări de amnistie, în scopul reîntoarcerii în provincia Macedonia, refuzate de guvernul de la Istanbul (Constantinopol). A fost ucis în anul 1905 în urma unei tentative de trecere ilegală a frontierei în Macedonia aflată sub ocupație otomană (pe larg în Никола Карев, disponibil la https://makedonskiglas.blogspot.com/2010/06/23-1877-27-1905.html , accesat la 18.07.2022).

Concluzii

Răscoala Ilinden și evenimentele similare menționate anterior au devenit invariabil un factor destabilizator care a contribuit la căderea, în cele din urmă, a stăpânirii otomane și la independența ulterioară a statului macedonean. Acțiunea revoluționarilor din Kruševo a reprezentat încă o lovitură adusă legitimității controlului pe care Imperiul Otoman a încercat să-l exercite asupra Macedoniei. Mai mult, modul extrem de brutal și tiranic în care otomanii au înăbușit rebeliunea a determinat anumite puteri europene să intervină în criză. Astfel, mișcarea a sporit vizibilitatea și recunoașterea situației dificile în care să găsea Macedonia la acel moment.

Conducătorii răscoalei Ilinden sunt venerați ca eroi naționali în Macedonia de Nord. Numele celor mai de seamă revoluționari ai VMRO, Damian Gruev, Goce Delčev, Pitu Guli³⁵, Yane Sandanski³⁶ sunt menționate în versurile imnului național al Macedoniei de Nord, „Denes nad Makedonija” (în română, „Astăzi peste Macedonia”).

În prezent, data de 2 august (Sfântul Ilie) este sărbătorită în Macedonia de Nord ca Ziua Națională sau Ziua Republicii. *Răscoala Ilinden* și *Republica de la Kruševo* au fost considerate piatra de temelie și condițiile precursorare înființării statului macedonean.

Acest eveniment istoric este comemorat printr-un grandios monument³⁷ inaugurat în anul 1974, în Kruševo, exemplu al simbolismului istoric abstract, opera arhitecților Iskra și Jordan Grabulovski-Grabul din Prilep. Cunoscută în mod obișnuit sub numele *Makedonium*, această structură globulară, cu alură extraterestră, reprezintă stilizarea unui buzdugan de

războinic din secolul al XV-lea. În interior se află o serie de vitralii și sculpturi abstracte, fiecare marcând un punct de cotitură în istoria Macedoniei de Nord.

Deși nu există o filiație istorică reală a evenimentelor de la Revolta Ilinden până la crearea statului macedonean din prezent, evenimentul din ziua de Sfântul Ilie a fost profund mitologizat de-a lungul timpului, ca factor extrem de important al luptei istorice a Macedoniei pentru independență și suveranitate.

Odată cu declanșarea războaielor balcanice (1912-1913), Macedonia a fost cucerită de Serbia în timpul Primului Război Balcanic și ulterior anexată prin tratatele de pace postbelice, sub denumirea de *Јужна Србуја* (*Južna Srbija*, în română, Serbia de Sud) sau *Стара Србуја* (*Stara Srbija*, în română, Vechea Serbie), ca partea a Regatului Serbiei.

Imediat după Primul Război Mondial, la sfârșitul anului 1918, Regatul Serbiei împreună cu Regatul Muntenegrului și Statul slovenilor, croaților și sârbilor se unesc pentru a fonda Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor recunoscut oficial în urma Conferinței de pace de la Paris din 1919. Mai târziu, odată cu semnarea Tratatului de pace de la Neuilly sur Seine, la 27 noiembrie 1919, între Puterile Aliate și Bulgaria, ca țară învinsă în război, Macedonia a fost atribuită definitiv Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor. În octombrie 1929, regatul a fost redenumit oficial Regatul Iugoslaviei și împărțit în mai multe provincii numite *banovine*. Astfel, teritoriul actualei republici Macedonia de Nord a devenit parte a provinciei *Vardarska Banovina*.

Metafora *Revoltei Ilinden* a fost folosită și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când lupta partizană pentru eliberarea Macedoniei de sub Axă și ocupația fascistă s-a numit *Al Doilea Ilinden*, fapt care a contribuit la marcarea acelu eveniment ca simbol și

paradigmă a trezirii și eliberării naționale.

Macedonia a fost declarată oficial stat național, sub denumirea Republica Populară Macedonia, în timpul primei sesiuni plenare a Adunării Antifasciste pentru Eliberarea Națională a Macedoniei (ASNOM), ținută la Mănăstirea Sfântul Prohor din Pčinja, pe 2 august 1944, o zi aleasă simbolic pentru a se alinia cu data Revoltei Ilinden. La întrunire au fost prezenți 122 de delegați, dintre care 95 au participat cu drept de veto. Delegațiile Regatului Unit și Statelor Unite au luat parte în calitate de observatori, în timp ce delegația sovietică a fost absentă. În cadrul ședinței, Republica Populară Macedoneană a fost proclamată parte constitutivă a Republicii Iugoslavia, Metodija Andonov-Čento³⁸ fiind ales drept președinte. Manifestul emis în cadrul acestei prime sesiuni plenare proclama ASNOM drept organ suprem legislativ și executiv și pleda pentru *unificarea întregii națiuni macedonene și ștergerea granițelor artificiale care separă un frate macedonean de altul*³⁹.

În anul 1946, în cadrul Republicii Populare Federative Iugoslavia, ia ființă Republica Populară Macedonia, care devine stat independent abia după destrămarea Iugoslaviei, la 8 septembrie 1991.

La 8 aprilie 1993, urmare a disputei cu Grecia cu privire la alegerea denumirii țării, Macedonia a fost admisă în Organizația Națiunilor Unite sub numele de Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (în engleză, the Former Yugoslav Republic of Macedonia – FYROM). Focul disputei va arde mocnit timp de aproape trei decenii, fiind stins abia pe 12 februarie 2019, când Republica

Macedonia își oficializează schimbarea denumirii în Republica Macedonia de Nord, așa cum era prevăzut în Acordul Prespa⁴⁰, semnat în 2018.

Ulterior, în 22 martie 2004, Republica Macedonia de Nord și-a depus solicitarea de aderare la Uniunea Europeană. Comisia Europeană a emis un aviz pozitiv la data de 9 noiembrie 2005, iar în decembrie 2005, Consiliul European a conferit Macedoniei de Nord statutul de țară candidată.

După 15 ani, la 24 martie 2020, miniștrii afacerilor europene și-au dat acordul politic pentru deschiderea negocierilor de aderare cu Republica Macedonia de Nord, iar la 25 martie, concluziile privind extinderea și procesul de stabilizare și de asociere au fost adoptate în mod oficial, prin procedură scrisă, fiind aprobate de către membrii Consiliului European la 26 martie 2020. La 18 iulie 2022 Consiliul European a aprobat cadrul de negociere pentru tratativele cu Macedonia de Nord în conformitate cu metodologia de extindere revizuită, iar la 19 iulie 2022, Uniunea Europeană a deschis negocierile de aderare cu Macedonia de Nord.

În ciuda obstacolelor dificile pe care le-a avut de surmontat, din 2005 până în prezent, statul este hotărât să înregistreze în continuare progrese pe calea integrării în Uniunea Europeană, acordând o atenție deosebită punerii în aplicare a reformelor fundamentale din domeniul democrației, statului de drept și economiei. Parcursul pro-occidental al Macedoniei de Nord poate fi considerat o realizare istorică și reprezintă un nou capitol în relațiile acestei țări la nivel regional și global.

³⁵ Pitu Guli (1865-1903), zis și Pitu Vlahul, s-a născut într-o familie de aromâni din Kruševo (Macedonia de Nord). A fost unul dintre liderii revoltei pentru independența Macedoniei, cunoscută în istorie sub numele Revolta Ilinden. La vârsta de 17 ani a plecat la Sofia, pentru a-și găsi rostul în viață. Acolo, s-a înrolat într-o grupare revoluționară antiotomană, alături de ai cărei membri s-a întors în provincia Macedonia. A fost capturat de autoritățile otomane și trimis în exil în estul Anatoliei, pentru o perioadă de 8 ani. În cursul anului 1895 a revenit în orașul Kruševo, unde s-a înrolat în rândurile VMRO, fiind pe deplin devotat cauzei macedonene. A fost ucis în timpul luptelor pentru apărarea Republicii de la Kruševo (pe larg în Pärlog, Nicu, *Cine a fost Pitu Guli, singurul român onorat în imnul oficial al unei țări străine (I)*, disponibil la <https://r3media.ro/cine-a-fost-pitu-guli-singurul-roman-onorat-in-imnul-oficial-al-unei-tari-straine-i/> , accesat la 19.07.2022).

³⁶ Yane Ivanov Sandanski (1872-1915) a fost un revoluționar macedonean de etnie bulgară, o figură importantă în mișcarea de eliberare a provinciei Macedonia de sub ocupație otomană. A îmbrățișat timpuriu cauza națională, avându-l drept model pe tatăl său, participant la revolta de la Kresna-Razlog (1878). A participat în mod activ la acțiunile derulate de VMRO, sprijinindu-i pe localnici și instruindu-i în tehnici de luptă; și-a câștigat, astfel, simpatia conașionalilor, precum și porecla *Țarul din Pirin*, locul unde își desfășura frecvent activitatea. A participat la Revolta Ilinden, apoi a devenit susținător al mișcării Asociației Tinerilor Turci. Odată cu scindarea, în anul 1908, a BMORO, Sandanski a încercat, alături de Hristo Černopeeв, să înființeze o grupare legală, Organizația Revoluționară Macedoneană, dar eșuează. Ulterior, s-a concentrat pe înființarea unui partid, împreună cu membrii aripii de stânga ai VMRO, sub denumirea Partidul Federal Popular (secția bulgară). În perioada 1912-1913, a participat la Războaiele balcanice, servind în armata bulgară. Activitatea de luptător pentru autonomia provinciei Macedonia s-a încheiat 1915, când a fost asasinat de oponenți politici (pe larg în Hacısalihoglu, Mehmet, *Yane Sandanski as a political leader in Macedonia in the era of the Young Turks*, disponibil la <https://journals.openedition.org/ceb/1192> , accesat la 22.07.2022).

³⁷ *Makedonium*, cunoscut și sub numele *Monumentul Revoltei Ilinden* a fost proiectat de arhitecții Jordan și Iskra Grabulovski-Grabul. Situat pe cel mai înalt punct al dealului Gumenja, acesta domină panorama orașului Kruševo. Monumentul are o dublă simbolistică: a fost construit spre a celebra împlinirea a 30 de ani de la reuniunea Adunării Antifasciste pentru Eliberarea Națională a Macedoniei (ASNOM), organ suprem legislativ și executiv al statului macedonean, creat la finele anului 1944, în vederea reintegrării nou-proclamatei Republici Populare Macedonia în Iugoslavia autoritarului Iosip Broz Tito (1892-1980; președinte 1944-1980). Totodată, fiind inaugurat la data de 2 august 1974, monumentul rememorează și celebrază Revolta Ilinden (2 august 1903), devenind astfel un simbol universal al luptei poporului macedonean pentru libertate și independență. Monumentul este parte a unui complex memorial dedicat eroilor și evenimentelor istorice marcante din cadrul luptei pentru eliberare națională a poporului macedonean (pe larg în *Makedonium*, disponibil la <https://arhitectuul.com/architecture/makedonium> , accesat la 21.07.2022).

³⁸ Metodija Andonov-Čento (1902-1957), activist politic macedonean, bulgarofil, cu pronunțate simpatii anti-iugoslave, s-a remarcat drept unul dintre apărătorii de seamă ai cauzei macedonene, foarte respectat și iubit de conașionali. A fost unul dintre organizatorii demonstrațiilor Ilinden din Prilep (1940), fiind pedepsit cu închisoarea și încarcerat la Velika Kikinda. Întrucât a militat pentru introducerea limbii materne macedonene în școli a fost internat în mod forțat la Bajina Bašta și ulterior condamnat la moarte. Eliberarea a survenit în ultimul moment, pe 15 aprilie 1941. A fost primul președinte al Prezidiului ASNOM (cel mai înalt organ de stat al Republicii Populare Macedonia). În perioada mandatului a pledat în favoarea unui guvern alcătuit din oameni din popor și care lucrează pentru popor. S-a bucurat și de respectul lui Josip Broz Tito, care l-a convins să candideze pentru un loc în Parlament la alegerile din 1946. Cu toate acestea, în scurt timp au apărut primele neînțelegeri cu comuniștii pe fondul diferențelor ideologice: Čento a pledat neobosit pentru o mare unitate națională, pentru independență financiară și propriul buget de stat. Fiind deposedat treptat de putere, acesta a demisionat la 14 martie 1946 din funcția deținută, cu intenția de a se retrage din politică. În data de 14 iulie 1946 a fost arestat de polițiști în fața casei sale din Prilep sub acuzația că ar fi încercat să se refugieze în Grecia. Pe 19 noiembrie 1946 a fost judecat în fața unei instanțe formate din cinci membri și condamnat la 11 ani de închisoare. A fost eliberat la 4 septembrie 1955, după 9 ani 4 luni de închisoare în condiții grele. Grav bolnav, a încetat din viață doi ani mai târziu, la Prilep (pe larg în Tanaskova, Fidanka, *Методуја Андонов Ченто*, Risto Stefov Publications, Toronto, Canada, 2017, disponibil la https://macedonianhistory.ca/Stefov_Risto/Metodija_Andonov_Chento_E_book_Macedonian.pdf, accesat la 18.07.2022).

³⁹ Michael Palairat, *Macedonia: A Voyage through History, Vol.2, From the Fifteenth Century to the Present*, Cambridge Solars Publishing, Newcastle upon Tyne, UK, 2015, p.210.

⁴⁰ *Acordul Prespa* sau *Tratatul Prespa (Acordul final pentru soluționarea diferențelor, astfel cum este descris în Rezoluțiile 817 (1993) și 845 (1993) ale Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, sfârșitul Acordului interimar din 1995 și stabilirea unui parteneriat strategic între părți)* a fost încheiat la 12 iunie 2018, între guvernele Republicii Elene și Republicii Macedonia, sub auspiciile Națiunilor Unite și prevedea, printre altele, adoptarea de către Republica Macedonia, a numelui oficial și constituțional, Republica Macedonia de Nord. Ulterior, la 17 iunie 2018, acordul a fost semnat de către miniștrii de externe ai celor două țări la Prespa, localitate aflată lângă granița dintre cele două state, în prezența premierilor Alexis Tsipras și Zoran Zaev și a mai multor înalți oficiali internaționali și europeni. Disputa dintre cele două state durează din anul 1991, când Republica Elenă (Grecia) a decis să nu recunoască numele asumat de Macedonia după proclamarea independenței. Până la finalizarea disputei, organizațiile internaționale și statele care nu au recunoscut traducerea endonimului *Republica Macedonia* au utilizat formula *Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei* (FYROM). România a recunoscut denumirea *Republica Macedonia* pe care a utilizat-o în relația cu autoritățile de la Skopje.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

Lucrări generale:

Билярски, Цочо, *Княжество България и македонският въпрос, т.1. Върховен македоно-одрински комитет 1895-1905 (Протоколуиот конгресите)*, Българска историческа библиотека, 5, Иврай, София, 2002 (în română, Bilyarski, Tsocho, *Principatul Bulgariei și chestiunea macedoneană. Punctul 1. Comitetul Suprem Macedonai-Adrianopol 1895-1905 (Protocoale ale congreselor)*, Biblioteca istorică iugoslavă, 5, Editura Ivraj, Sofia, 2002).

Бурилкова, Ива, Билярски, Цочо, *От София до Костур, 100 години от Илинденско-Преображенското въстание*, Синева, София, 2003 (în română, Burilkova, Iva, Bilyarski, Tsocho, *De la Sofia la Kostur, 100 de ani de la răscoala Ilinden-Preobrajenie*, Editura Sineva, Sofia, 2001).

Bitoski, Krste, *The Solun Assassins*, Risto Stefov Publications, Toronto, 2017.

Елдъров, Светлозар, *Върховният македоно-одрински комитет и Македоно-одринската организация в България (1895-1903)*, Иврай, София, 2003 (în română, Elderov, Svetlozar, *Comitetul Suprem Macedonia-Adrianopol și Organizația Macedonia-Adrianopol din Bulgaria (1895-1903)*, Editura Ivraj, Sofia, 2003).

Glenny, Misha, *Balkanii. Naționalism, război și Marile Puteri (1804-2012)*, Editura Trei, București, 2020.

Horncastle, James Richard, *The Pawn that would be King: Macedonian Slavs in the Greek Civil War, 1946-49*, Simon Fraser University, Canada, 2016.

Николов, Борис Й, *Вътрешна македоно-одринска революционна организация. Войводи и ръководители (1893-1934). Биографично-библиографски справочник*, Звезди, София, 2001 (în română, Nikolov, Boris J, *Organizația Revoluționară Internă Macedonia-Adrianopol. Voievozi și conducători (1893-1934). Referință biografică și bibliografică*, Editura Zvezdi, Sofia, 2001).

Lebrun, Fr., Voinescu, I., *Macedonia*, Institut d'Arts Graphiques Charles Göbl S-seur Jean St. Rasidenco, București, 1911.

Mirkova, Anna M, *Muslim Land, Christian Labor: Transforming Ottoman Imperial Subjects into Bulgarian National Citizens, 1878-1939*, Central European University Press, 2017.

Palairt Michael, *Macedonia: A Voyage through History (Vol. 2, From the Fifteenth Century to the Present)*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, UK, 2015.

Papavizas, George C., *Claiming Macedonia: The Struggle for the Heritage, Territory and Name of the Historic Hellenic Land (1862-2004)*, McFarland & Company, Jefferson, North Carolina, 2006.

Rohdewald Stefan, *Sacralizing the Nation through Remembrance of Medieval Religious Figures in Serbia, Bulgaria and Macedonia*, vol. 2, Editura Brill, Leiden/Boston, 2022.

Samuelson, James, *Bulgaria. Past And Present. Historical, political and descriptive*, Trübner and Co., London, 1888.

Dictionare:

Bechev, Dimitar, *Historical Dictionary of North Macedonia*, Rowman and Littlefield Publishers, ediția a II-a, Landam, MD, 2019.

Lucrări speciale:

Dilke, Charles W., BOTASSI Demetrius N., *The Uprising of Greece*, în „The North American Review”, (1897), vol. 164, nr. 485 (aprilie 1897), pp.453-361.

Ganiage, Jean, *Terrorisme et guerre civile en Macédoine (1895-1903)*, în „Guerres mondiales et conflits contemporains” (2001) vol.1, nr. 201.

Lange-Akhund, Nadine, *Nationalisme et terrorisme en Macédoine vers 1900*, în „Balkanologie. Revue d'études pluridisciplinaires” (2000) Paris, vol. IV, nr.2.

Macedonian Studies Journal. Journal of the Australian Institute of Macedonian Studies, Volume II, Melbourne, Australia, 2021.

Permanent Court of Arbitration. *Russain Claim for Interest on Indemnities (Damages claimed by Russia for delay in payment of compensation owed to Russia injured during the War of 1877-1878) Russia v. Turkey – Award of the Tribunal*, Haga, 11 noiembrie 1912.

Resurse web:

Macedonia de Nord, disponibil la https://thereaderwiki.com/ro/Macedonia_de_Nord (accesat la 11.07.2022)

Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878 și independența României, disponibil la <https://dosaresecrete.ro/tratatul-de-la-berlin-din-13-iulie-1878-si-independenta-romaniei/> (accesat la 11.07.2022)

Garcevic, Srdjan, *Hidden Belgrade (35): The Home of Serbian Expansionist Project*, disponibil la <https://thenutshelltimes.com/2018/10/17/hidden-belgrade-35-the-home-of-serbian-expansionist-project> (accesat la 11.07.2022)

Бурилковар, Ива, Билярски, Цочо, *Коста Шахов - Едно осветление по нашите работи* în ”От София до Костур, 100 години от Илинденско-Преображенското въстание”, Синева, София, 2003, disponibil la <http://macedonia-history.blogspot.com/2010/10/kosta-shahov-edno-osvetlenie-po-nashite.html> (accesat la 11.07.2022)

Крсте Петков Мисирков, disponibil la <https://makedonskijazik.mk/2009/09/крсте-петков-мисирков.html> (accesat la 12.07.2022)

Prof. Fr. Nazeer, Admed, PhD, *Sultan Abdul Hamid II*, disponibil la <https://historyofislam.com/contents/resistance-and-reform/sultan-abdul-hamid-ii/> (accesat la 13.07.2022)

Sultan Abdul Hamid II disponibil la <https://turkpidya.com/en/sultan-abdul-hamid-ii/> (accesat la 13.07.2022)

Роден Гоце Делчев (1872-1303), disponibil la <http://www.libruse.bg/view?event=2121> (accesat la 14.07.2022).

Евгений, Еков, *Казусът ”Гоце Делчев” – неразрешим?!...*, disponibil la <http://bgnes.bg/news/kazus-t-gotce-delchev-nerazreshim/> (accesat la 16.07.2022)

Никола Карев, disponibil la <https://makedonskiglas.blogspot.com/2010/06/23-1877-27-1905.html> (accesat la 18.07.2022)

Никола Карев, disponibil la <https://mn.mk/makedonski-legendi/2372-Nikola-Karev> (accesat la 18.07.2022)

Tanaskova, Fidanka, *Методија Андонов Ченто*, Risto Stefov Publications, Toronto, Canada, 2017, disponibil la https://macedonianhistory.ca/Stefov_Risto/Methodija_Andonov_Chento_E_book_Macedonian.pdf (accesat la 18.07.2022)

<https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/enlargement/republic-north-macedonia/> (accesat la 19.07.2022)

Pârlog, Nicu, *Cine a fost Pitu Guli, singurul român onorat în imnul oficial al unei țări străine (I)*, disponibil la <https://r3media.ro/cine-a-fost-pitu-guli-singurul-roman-onorat-in-immul-oficial-al-unei-tari-straine-i/> (accesat la 19.07.2022)

Makedonium, disponibil la <https://architectuul.com/architecture/makedonium> (accesat la 21.07.2022)

Hacisalihoğlu, Mehmet, *Yane Sandanski as a political leader in Macedonia in the era of the Young Turks*, disponibil la <https://journals.openedition.org/ceb/1192> (accesat la 22.07.2022)

Данаил Николаев – патриархът на българската армия, disponibil la <https://bulgarianhistory.org/danail-nikolaev/> (accesat la 24.07.2022)

Doctoru, Ionel, *Megali Idea sau idealul unitar grec*, disponibil la <https://istoriablogdotcom.wordpress.com/2019/09/06/megali-ideea-sau-idealul-unitar-grec/> (accesat la 01.08.2022)

<https://www.jstor.org/stable/25118800> (accesat la 28.08.2022)

Permanent Court of Arbitration. Russain Claim for Interest on Indemnities (Damages claimed by Russia for delay in payment of compensation owed to Russia injured during the War of 1877-1878) Russia v. Turkey – Award of the Tribunal, Haga, 11 noiembrie 1912, disponibil la <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/documents/5975728/National-Security-Archive-Permanent-Court-of.pdf> (accesat la 28.09.2022)